

Medicalisering van ongewenst gedrag

Pas op voor al te gemakkelijke etiketten

“Ze is lui!” “Ze is verwend!” “Ze is slordig!” Dat zijn etiketten die ik vroeger kreeg opgeplakt. En daar heb ik tot ongeveer mijn veertigste last van gehad. Al vaker heb ik hier geschreven hoe belangrijk het is om te letten op wat je tegen leerlingen zegt. Hoe mensen daar jaren en jaren later nog last van kunnen hebben.

It's Okay to be Different

“We hebben zo langzamerhand alles verziekt: als een kind vroeger leuk druk was; heeft het nu ADHD. Als het rustig en geconcentreerd zit te lezen; een autistische stoornis. Psychologisch gezien is dat een slechte ontwikkeling. Elke leerling/student is een individu. Om daar een afwijking op te plakken ... slecht idee.”

“We moeten juist de kracht, de bijzonderheid, de uniekheid, het talent van een leerling of een student benadrukken, in plaats van zijn zwaktes.”

Jeffrey Wijnberg

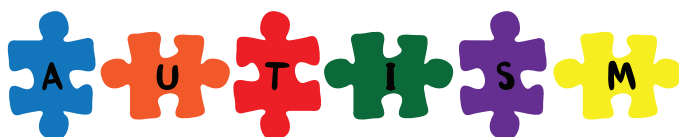
gezien. (...) Je zelfbewustzijn en je omgevingsbesef groeien, je kunt je goede eigenschappen bijschaven en daarmee je gedrag bijstellen.” (Kavelin Popov, 2022)

Vaak krijgen leerlingen van ons bewust of onbewust een etiket opgedrukt. Die etiketten kunnen te maken hebben met gedrag, maar ook met afkomst of ze kunnen gender gerelateerd zijn. Dat kan naar alle kanten toe verkeerd werken en “leidt tot ontmoediging, falen en een levenslange worsteling met een ‘oud’ etiket. Vernederende taal maakt dat je je niet gezien voelt, terwijl het benoemen van positieve eigenschappen juist erkenning geeft; je voelt je gehoord en

Wat is normaal?

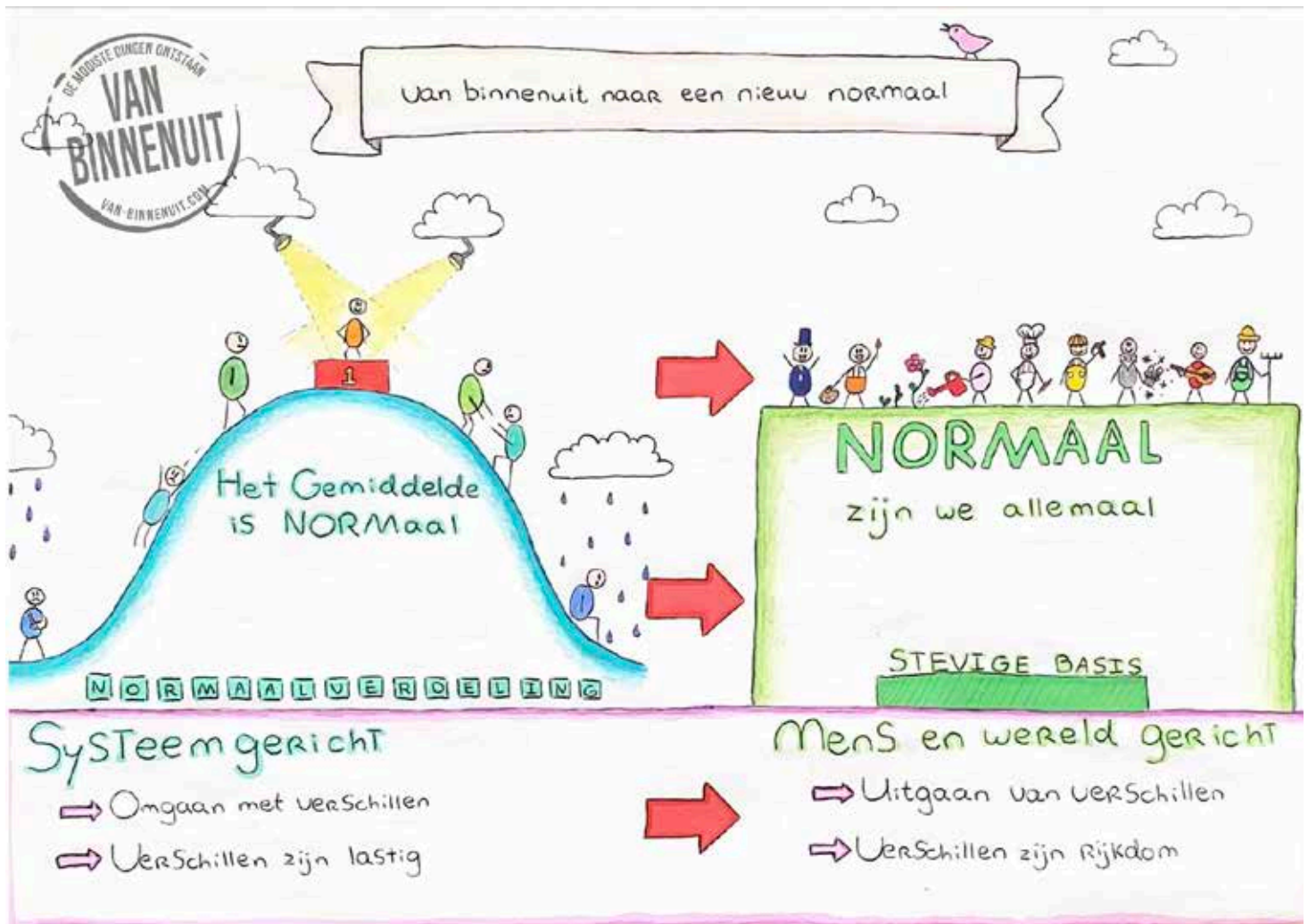
Het lijkt wel of tegenwoordig alle leerlingen in het onderwijs een ‘rugzakje’ hebben. In het boek(je) van Nauta en Giesing (zie pagina 44) worden maar liefst 27 specifieke hulpvragen genoemd.

Even voor de duidelijkheid: ik zal de aller- allerlaatste zijn die leerlingen met een specifieke hulpvraag tekort wil doen. Als een leerling werkelijk een goed onderbouwde diagnose heeft, of andere problemen, moet die vanzelfsprekend op een passende wijze worden begeleid. **Overal en altijd. Nooit niet!**

ACCEPT ♥ UNDERSTAND ♥ LOVE

Eigenlijk is er geen duidelijke grens tussen normaal gedrag en gedrag dat aandacht verdient. Het is maar de vraag waar mensen die trekken. (zie ook het filmpje van prof. Wouter Staal, QR-code A.) De psychiatrie doet dat in haar bekende boek de ‘Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders’ (DSM), maar dat boek is geschreven door (veelal Ameri-

kanse) psychiaters en de criteria zijn multi-interpretabel. Wanneer je echt de regelgeving volgt en je aan de criteria houdt, bijvoorbeeld bij dyslexie, staat de diagnose als een huis. Maar als mensen zich niet aan de diagnostische protocollen houden, gaat het wel mis. Daarmee doe je toch het kind tekort.

Diagnose of etiket

Wanneer bij iemand een diagnose is gesteld door een echte deskundige, dus iemand die wettelijk bevoegd is, bijvoorbeeld BIG-geregistreerd, is dat geen etiket. Een leerling die van een internist de diagnose diabetes heeft gekregen, heeft gewoon een stofwisselingsstoornis waarmee rekening gehouden moet worden. Wanneer iemand 'ongewenst gedrag' vertoont, is dat een symptoom en als daar, op basis van dat symptoom, zonder nader onderzoek, een diagnostische term aangehangen wordt, klopt dat niet, dan heb je een etiket dat alleen maar lastig is.

In een ideale situatie worden alle leerlingen op passende wijze begeleid. Als zo'n diagnose daar handvatten voor geeft, moet je die gebruiken. Heb je geen diagnose maar wel een

manier die werkt – ook goed. Maar reken een kind niet af op wat hij allemaal niet kan. Dat kind heeft daar ook niet voor gekozen. En het is onze taak om kinderen een stap verder te helpen, waar ze ook staan. Niet om ze als 'ongeschikt' af te schrijven.

Iemand die eens een keer – of vaker – onrustig is meteen het etiket ADHD geven of iemand die wat minder sociaal vaardig is in de autismehoek duwen is, zeker voor een onderwijsgevende, altijd onverdedigbaar.

Deskundigheid

Een wijze leerkracht ziet het gedrag dat aandacht verdient op basis van de eigen deskundigheid, maar leerkrachten hebben tegenwoordig veelal geleerd dat ze hiervoor naar psychiaters en andere deskundigen moeten luisteren. Ze hebben zich hun vak laten afnemen. Bovendien wordt in de opleidingen tot dusver (te) weinig aandacht besteed aan kinderen die afwijken van het gemiddelde, en in zijn algemeenheid valt niet te zeggen wat wel en niet afwijkt. Alle kinderen zijn verschillend, dus zijn ze afhankelijk van de wijsheid en kennis van de leerkracht die, waar nodig, ook overlegt met anderen.

COLLEGA NADIA IN DE REKENLES

“De mentor zei: Pas op, er zijn twee jongens met ADHD en die zijn niet te hanteren. De heren kwamen een uur te laat binnen. Ik zei: Waarom zijn jullie te vroeg?” Ze keken verbaasd en zeiden: “Maar we zijn toch te laat?!” “Ja”, zei ik, “dat weet ik ook. Je mag voor deze keer binnenkomen, maar ik wil je deze hele les niet meer horen. Dit is je werk, ga er maar mee aan de slag.” Iedereen ging rustig aan het werk en het was kalm in de klas. Aan het eind van de les, waarin iedereen hard aan het werk was geweest, vroeg ik, wat ik altijd doe aan het eind van de les: “Hoe hebben jullie deze les ervaren?” De leerlingen zeiden: “We hebben veel geleerd en we hebben prettig gewerkt.” Ik ben de jongens positief tegemoet getreden en met open vizier. Daardoor wilden zij zich volgens mij ook van hun beste kant laten zien.”

Als mensen zelf niet met verschillen kunnen omgaan, is het natuurlijk wel zo gemakkelijk om een etiket op te plakken. Dan ben je namelijk zelf niet meer verantwoordelijk. Dan ligt die verantwoording elders.

Soms kan zo'n diagnose wel nuttig zijn, maar alleen in uiterste gevallen. Je kunt het voorkomen door te accepteren dat mensen van elkaar verschillen, door weer variatie toe te staan. Dat de DSM alsmaar dikker werd, betekent dat we als samenleving steeds meer gevoelens en gedragingen als abnormaal zijn gaan beschouwen. Alles wijst volgens de makers van dat boek op iets waarvoor je speciale hulp nodig hebt. Intussen overstroomt de GGZ en moet meer en meer geld worden uitgegeven aan jeugdzorg.

De ondersteuningsbehoefte van de leerlingen

Hoe help je een leerling van een etiket af?

Dat is vreselijk moeilijk want vaak identificeren het kind en de ouders zich ermee, en dat komt weer doordat onze samenleving ervan uitgaat dat succes en gezondheid een keuze zijn. En dat iedereen ‘gelukkig hoort te zijn’ waardoor kinderen ‘behandeld moeten worden’ in plaats van dat gekeken wordt naar ‘leren leven met de wereld’.

Mensen die dat geloven en niet aan de maatstaven voor succes en gezondheid kunnen voldoen, hebben uitwegen nodig. Een mogelijke uitweg is ‘ja maar ik heb ook / mijn kind heeft ook een stoornis’. Dat is begrijpelijk en eigenlijk nog bescheiden, want andere uitwegen zijn gaan schelden op buitenlanders of ‘de elite’.

Tot slot

Kijk niet meteen aan het begin van het schooljaar alle leerlingendossiers door, maar begin met een open blik voor alle leerlingen aan je lessen. Maak in plaats daarvan eens een lijst met van alle leerlingen iets positiefs dat je ziet. Tegen de herfstvakantie is het vroeg genoeg om te kijken of wat er in het dossier staat ook overeenkomt met je eigen ervaringen. Je zult nog eens verrast kunnen staan te kijken. En informeer wel of er leerlingen zijn die extra aandacht verdienen. Wanneer je je lessen en je voorbereiding goed op orde hebt, en zorgt voor een goed, warm pedagogisch klimaat, vang je al een heleboel problemen af. Het zal je verbazen hoeveel leerlingen met een ‘etiket’ en leerlingen met een diagnose goed reageren op vertrouwen en structuur.

En let alsjeblieft ook eens op de leerlingen die nou eens niet onmiddellijk alle aandacht opeisen – bewust of onbewust. Daarbij moet ik denken aan Barry, een stille teruggetrokken leerling, “waarvan wel niets terecht zou komen”. Toen hij zijn diploma haalde, kreeg ik van zijn ouders een grote bak met bloemen, met daarbij een kaartje: “U bent de eerste in vijftien (15!) jaar school die aandacht aan onze Barry heeft gegeven.” Dat is toch gruwelijk!

* Met dank aan Marijke Drost, Gerda Doelman, Nadia Itta en Pyt Nauta voor hun hulp en hun informatie en met dank aan Nicole Hanegraaf voor de afbeelding ‘Wat is normaal?’. ●

BRONNEN

- Crott, A. (2013). *Jongens zijn 't. van Pietje Bell tot probleemgeval*. Amsterdam: Atlas - Contact.
- Dehue, T. (2017). Wat telt als een stoornis? *Volkskrant* 27-2-2017.
- Dehue T. (2016). *Gezondheid is niet alleen individuele verantwoordelijkheid*. <https://vanmierlostichting.d66.nl/idee-jaargangen/idee-edities-2016>.
- Kavelin-Popov L. (2022) *Het grote deugdenboek voor het onderwijs*. Groningen ACT on Virtues.
- Nauta, P, Giesing, M. (2021). *Achtergronden van en tips voor de omgang met leerlingen met een specifieke hulpvraag*. Nauta en Giesing.
- Westerman, F. (2007). *Ararat*. Amsterdam: Atlas.

